

Tietolipas 289

Nationalismi ja kieli

Toimittaneet

Mikko Autere ja Riikka Länsisalmi

Tietolipas 289

Teos on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran nimeämien asiantuntijoiden tarkastama.

SKS:n julkaisujen kokoelma kuuluu Unescon kansalliseen Maailman muisti -rekisteriin.

© 2024 Mikko Autere, Riikka Länsisalmi ja SKS

Sarja-asu: Markus Itkonen
Kannen toteutus: Eija Hukka
Kannen kuva: Laura Kunnas
Taitto: Maija Räisänen
EPUB: Tero Salmén

ISBN 978-951-858-919-1 (nid.)
ISBN 978-951-858-920-7 (EPUB)
ISBN 978-951-858-921-4 (PDF)

ISSN 0562-6129 (nid.)
ISSN 2670-2584 (verkkojulkaisut)

DOI <https://doi.org/10.21435/tl.289>

Teos on lisensoitu Creative Commons BY-NC-ND 4.0 International -lisenssillä, ellei toisin mainita.
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>)

Teos on avoimesti saatavissa osoitteessa
<https://doi.org/10.21435/tl.289>
tai lukemalla tämä QR-koodi mobiililaitteella.

Hansaprint Oy, Turenki 2024

Sisällys

Lukijalle 7

Johdanto 9

Mikko Autere ja Riikka Länsisalmi

I NATIONALISMI JA KIELEN KEHITYS

Nationalismi ja suomen kielen asema monikielisen Suomen
vaiheissa 77

Pirkko Nuolijärvi

Kieli, tieto ja episteemisen nationalismin ikiliikkuja
Suomessa 107

Johanna Ennser-Kananen, Mia Halonen ja Taina Saarinen

Kielilainsäädäntö kielen ja nationalismin suhteen ilmentymänä
Ukrainassa 132

Oksana Kanerva ja Johanna Viimaranta

Persian kieli

Kansallisvaltion rajoihin kutistettu kosmopoliitti 158

Mikko Autere

Swahili
Rajat ylittävä kansalliskieli 189
Lotta Aunio

Nationalismi ja kieli Filippiineillä
Kansalliskielestä kohti monikielistä kansallista identiteettiä 219
Eeva Sippola

II NATIONALISMI JA KIELIKOULUTUS

Nationalismia ja nykyhepreaa
Tarkastelussa israelilaiset heprean oppikirjat 243
Riikka Tuori

Yhteistä kieltä rakentamassa
Arabinationalismin heijastumia kielikoulutukseen 274
Irina Piippo

Meidän ja muiden japani
Kielenopetuksen kahdet kasvot 309
Riikka Länsisalmi

Kielikoulutus viittomakielisten silmin
Suppean nationalistisen kieli-ideologian pyörteissä 358
Juhana Salonen

Kirjoittajat 394
Abstract 398
Henkilöt ja organisaatiot 399
Paikannimet 402
Asiasanat 405
Kielet 414

Lukijalle

Ajatus tästä kirjasta syntyi Helsingin yliopiston kielten kandiohjelman yhteisiin opintoihin kuuluvalla kurssilla Kieli ja nationalismi. Kurssilla eri kielten opettajat ja tutkijat käsittelevät nationalismin ilmenemismuotoja historiassa ja nykypäivässä. Kurssille osallistuu laajasti eri opintosuuntien opiskelijoita, jotka ovat kurssipalautteessa toistuvasti kertoneet ajattelunsa ja ymmärryksensä kielestä muuttuneen kurssin aikana.

Tässä kirjassa pyrimme innostamaan lukijaa pohtimaan kieleen liittyviä ilmiöitä ja omia asenteitaan samalla tavalla, ehkä myös kyseenalaistamaan sellaiset kielikeskustelua ja -politiikkaa ohjaavat käsitteet kuin äidinkieli ja kansalliskieli tai ajatuksen siitä, että yksilön ja maailman oletustila on yksikielisyys ja että kielet ovat toisistaan erillisiä selvärajaisia kokonaisuuksia.

Suppeassa teoksessa emme voi kattaa kaikkia maailman kieliä ja valtioita. Siksi lähestymmekin nationalismin ja kielen suhdetta teoreettisen johdannon ja kymmenen tapausesimerkin kautta. Valtaosa tapausesimerkeistä käsittelee kielitilannetta Itä-Euroopassa, Lähi-idässä, Afrikassa ja Aasiassa. Painotuksen takana on havainto siitä, että Länsi-Euroopan ja Yhdysvaltojen ja etenkin englannin kielen tilannetta on nationalismin muokkaaman kielen näkökulmasta tutkittu paljon, kun taas muiden alueiden ja kielten kohdalla tutkittua tietoa on kansainvälisestikin tuotettu huomattavasti vähemmän. Kehystämme kuitenkin kaukaisemmat tapausesimerkit Suomen kielitilanteeseen liittyvillä teksteillä teoksen aluksi ja loppuksi. Koska kaikilla tämän suomenkielisen kirjan lukijoilla on jo jonkinlainen omakohtainen kokemus suomen kielestä, toivomme tämän virittävän lukijan teeman pohdiskeluun.

Teoksen ote on tutkimuksellinen – osa teksteistä perustuu kirjoittajien omaan tutkimukseen, osa tutkimuskirjallisuuteen – mutta tekstit pyrkivät silti yleistajuisuuteen. Teos onkin tarkoitettu kaikille, jotka ovat kiinnostuneita tarkastelemaan kieltä ja omaa suhdettaan kieleen uudesta näkökulmasta. Kirja auttaa myös hahmottamaan ja purkamaan julkisessa keskustelussa aika ajoin leimahtavaa väittelyä Suomen kielitilanteesta ja suomen kielen asemasta suhteessa muihin kieliin. Erityisesti teoksesta on hyötyä opiskelijoille ja kielen kanssa ammatikseen toimiville: kielenopettajille, kielen- ja kulttuurintutkijoille, kielisuunnittelusta vastaaville viranomaisille ja monikielisyysalan asiantuntijoille. Se antaa ajattelamisen aihetta kaikille kielen ja yhteiskunnan suhteesta kiinnostuneille.

Tässä teoksessa tutkijoiden esiin nostama tutkittu tieto kielestä – kielen historiasta, kielenoppimisesta, kielen ja tiedon tuottamisen suhteesta – on usein ristiriidassa sen kanssa, miten nationalistiset kertomukset hahmottavat kielen aseman ja ohjailevat kielipolitiikkaa ja -koulutusta. Moni kirjoittaja nostaakin esiin huolen tästä ristiriidasta ja sen heijastumisesta kielten – etenkin vähemmistökielten – käyttäjiin. Toisaalta moni kirjoittaja on myös toiveikas tulevaisuuden suhteen. Tutkimukseen perustuva tieto yhdistettynä nationalismiin voi johtaa uudenlaisiin kansakunnan määrittelyihin, joissa yksikielisyyden ja kansalaisten samanlaisuuden sijaan korostuukin yhteisen kansakunnan ja kansallisen identiteetin rakentaminen monien kielellisten identiteettien kautta.

Haluamme kiittää Helsingin yliopiston tulevaisuusrahastoa, jonka apurahan turvin tämä kirjaprojekti saatiin käyntiin. Kirjan kirjoittamisen taas on mahdollistanut Niilo Helanderin säätiön meille myöntämä apuraha. Erityisen kiitollisia olemme Niilo Helanderin säätiön joustavuudesta apurahan käytössä, kun koronapandemia sekoitti alkuperäisen kirjoitusaikataulun.

Helsingissä 25. syyskuuta 2024

Mikko Autere ja Riikka Länsisalmi

Johdanto

Mikko Autere

📄 <https://orcid.org/0000-0002-3362-3170>

Riikka Länsisalmi

📄 <https://orcid.org/0000-0001-9928-643X>

Maailmassa on 195 valtiota.¹ Näistä 165:ssä kielen asema on määritelty perustuslaissa.² Niissäkin valtioissa, joissa kielten asemaa ei määritellä lailla, viralliset tahot kohtaavat kysymyksen kielestä käytännössä. Millä kielellä kouluissa opetetaan? Millä kielellä jaetaan oikeutta? Millä kielellä toimivat viranomaiset? Koulu- ja oikeuslaitos sekä valtionhallinto ovat kaikki yhteiskunnallisia instituutioita, joiden toimintaan modernit valtiot osallistuvat tavalla tai toisella, ja kaikkien niiden toiminnassa kieli on keskeisellä sijalla.

Valtioiden kielilainsäädännön ja käytännön kielipolitiikan taustalla vaikuttaa tavallisesti nationalismi, joka myös muokkaa tapaa, jolla hahmotamme kielen. Kielitieteilijät ovat nykyisin melko yksimielisiä siitä, että kieli rakentuu sitä käyttävien ihmisten kommunikaation kautta ja että kieli ihmisistä erillisenä, itsenäisenä ilmiönä, jota ihmiset käyttävät, on ideologinen konstruktio. Tästä huolimatta poliittinen puhe ja Suomessakin käytävä julkinen keskustelu kielestä ja sen tilasta olettavat kielen juuri tällaiseksi. Keskustelussa toistuvat ilmaisut äidinkieli, tunnekieli, natiivipuhuja ja

- 1 Luku kattaa YK:n varsinaiset jäsenet sekä kaksi tarkkailijajäsentä, Vatikaanin ja Palestiinan. Itsenäisen valtion tunnuspiirteet täyttyvät käytännössä suurelta osin myös Taiwanin ja Kosovon osalta, vaikka kaikki valtiot eivät niitä olekaan valtioiksi tunnustaneet.
- 2 Luku perustuu teoksessa Coulmas 2013, 210–211 lainattuihin UNESCO:n tietoihin, joissa maita luetellaan 164. Sittenkin ainakin Israelissa (vuonna 2018) on säädetty statukseltaan perustuslakiin vertautuva laki, joka määrittelee kielten aseman maassa.

identiteetti, joiden kaikkien taustalla on oletus kielestä perintönä, jonka ihminen syntymässään saa ja joka paljolti määrittää hänen kielellisiä oikeuksiaan ja mahdollisuuksiaan maailmassa.

Näiden olettamusten taustalla vaikuttaa nationalismi, ja tässä teoksessa pyrimme luotaamaan ja purkamaan niitä määrittelyjä, joilla se muokkaa tapojamme hahmottaa kieltä. Lähestymme aihetta ensin kartoittamalla johdannossa nationalismin taustaa ja siihen liittyviä käsitteitä, minkä jälkeen kirjoittajat tarkastelevat teoksen ensimmäisessä osiossa tapausesimerkkien kautta, kuinka nationalistinen diskurssi on muokannut suhtautumista ja asenteita kieleen. Teoksen toisessa osiossa kirjoittajat syventyvät nationalismiin ja kielikoulutuksen suhteeseen.

Termiä nationalismi käytämme tässä teoksessa viittaamaan käsityksiin ja ajatusmalleihin, joissa keskeinen ihmisten kuulumista määrittävä tekijä on kansa. Käytännön tasolla tämä kuuluminen voi ilmetä poliittisena ideologiana, filosofiana, kulttuurisena toimintana, arkipäivän käsityksinä itsestä ja toisista ihmisistä sekä erilaisina kieleen liittyvinä uskomuksina.

Tutkimuskirjallisuudessa nationalismi kuuluu erityisesti historian ja politiikantutkimuksen alaan, joiden piirissä siitä kehittyi erillinen tutkimussuuntansa toisen maailmansodan jälkeen. Ernst Gellnerin (1964), Benedict Andersonin ([1983] 2016), Eric Hobsbawmin (1993) ja John Breuillyn (2011) teosten kaltaisissa alan klassikoissa kieli on sivuroolissa, kun kirjoittajat sen sijaan kartoittavat kansallisvaltioiden syntyä ja rakennusprosessia 1700-luvulta lähtien. Anderson pitää kieltä ja sen ympärille kehittyneitä yhteisöjä keskeisinä nationalismin synnyn mahdollistajina. Hobsbawmille kieli on merkittävä väline, jonka avulla poliittinen ja kulttuurieliitti muuntaa abstraktin aatteen kansalaisten identiteettiä, kuulumisen tapoja ja lojaaliutta ohjaavaksi voimaksi.

Kaikki yllä mainitut tutkijat ovat nationalismitutkimuksen modernisteja, koska he katsovat aatteen syntyneen vasta 1700-luvulla. Kulttuurisilla ilmiöillä – kieli mukaan lukien – on kuitenkin huomattavasti pidempi historia. Näihin ilmiöihin keskittyvät perennalistit, joiden mukaan moderniin nationalismiin vertautuvat kuu-

lumisen tavat olivat olemassa jo aikaisemmin, ja nationalistit ovat moderneissa valtioissa vain muokanneet ne uuteen ympäristöön. Rajatumman ryhmän historiasta, myyteistä, symboleista ja kielestä tulee koko kansakunnan yhteistä omaisuutta. Tämän lähestymistavan johtava edustaja on modernisteja voimakkaasti kritisoinut Anthony D. Smith (2004), joka on tutkimuksessaan korostanut etniseen ryhmään liittyvien symbolien keskeisyyttä nationalismissa. Monet näistä symboleista ovat kielellisiä.

Nationalismin hahmottamiseksi akateemisessa kontekstissa on modernistien ja perennalistien lisäksi syytä mainita primordialistit, joiden mukaan kansakuntana toimiminen on osa ihmisryhmien peruskäyttäytymistä ja ihmisluontoa. He korostavat kansakunnan ajatonta luonnetta, joka ei ole sidoksissa historiallisiin olosuhteisiin. (Smith 2004, 4.) Tämä lähestymistapa liittyy usein kansakunnan muotoutumisvaiheeseen, kun sille halutaan luoda yhtenäinen historia. Usein tähän liittyy myös kansallisen kielen standardisointi, kuten 1800-luvun Euroopassa tapahtui useiden kielten, myös suomen, kohdalla. Primordialismi ei kuitenkaan ole vain historiallinen ilmiö. Esimerkiksi hindunationalistisen BJP-puolueen johtamassa Intiassa maalle kirjoitetaan historiaa yksinomaan hindulaisena maana, jossa erityisesti muslimit nähdään vieraana elementtinä. Osa tätä prosessia on BJP-puoluetta ideologisesti lähellä olevien historioitsijoiden pyrkimys monopolisoida Intian yliopistoissa tapahtuva historiantutkimus. (Sarkar 2019.) Samanlainen kehitys on nähtävissä myös hindin kielen laitoksilla, joissa korostetaan tämän kielen roolia kansan yhdistäjänä.³

Vaikka nationalismi ja kieli kietoutuvat läheisesti yhteen, aiheesta ei ole muodostunut keskeistä teemaa kielentutkimuksessa, ja nationalismitutkimuksen teoriaa ja konkreettisia tapausesimerkkejä yhdistäviä yleisesityksiä on aiheesta julkaistu kansainvälisestikin vain vähän. Osittain tämä liittyy juuri kieleen keskittyvien tieteenalojen historiaan. Yhteen kieleen tai kieliryhmään sekä siihen liittyvään

3 Ks. esim. Usha Sinhan (2023) toimittaman konferenssijulkaisun puheenvuorot.

kulttuuriin ja kirjallisuuteen keskittyvät filologia-aineet syntyivät 1800-luvun Euroopassa osana modernin kansallisvaltion kehitystä. Tuolloin useissa Euroopan maissa luotiin kansallisia kirjakieliä joko standardisoimalla olemassa oleva kirjakieli tai kehittämällä kokonaan uusi kirjakieli ainoastaan puhekielinä käytettyjen kielten pohjalta. Suhtautuminen kieleen oli filologia-aineissa korostetun preskriptiivistä ja kielen puhtautta korostavaa. Filologia-aineiden nykyperilliset ovat usein pudottaneet sanan filologia pois nimestään. Jäljelle on jäänyt kielen nimi, johon toisinaan liitetään kirjallisuus tai kulttuuri jossain muodossa. Vaikka kielten sisäinen variaatio tiedostetaan nykyisin yliopistotason kielenopetuksessa, elää nationalismin perintö opetussuunnitelmissa edelleen esimerkiksi kielitaito-opetuksen keskittymisessä standardikieleen sekä kielten rajaamisessa toisistaan erillisiksi selvärajaisiksi kokonaisuuksiksi.

1900-luvun alussa alkunsa saaneessa yleisessä kielitieteessä painopiste on siirtynyt kirjoitetusta puhuttuun kieleen, preskriptiivisyydestä kielen kuvailuun ja analyysiin sekä kielen luonnolliseksi miellettyihin kehityskulkuihin. Tutkimusta ohjaa yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien tutkiminen eri kielissä. Näistä lähtökohdista kieltä muokkaavat ideologiat, jotka usein ohjaavat kielen kehitystä aivan muuhun kuin luonnolliseen suuntaan, ovat sivuroolissa. Kielentutkimuksen osa-alueista 1960-luvulla kehittyneessä sosiolinguistiikassa ja lingvistisessä antropologiassa on sitä vastoin tuotettu tutkimusta, joka keskittyy kielen käyttöä ohjaaviin ideologioihin ja sitä kautta myös nationalismin ja kielen suhteeseen sekä sen purkamiseen. Kuten nationalismin tutkimus yleisestikin, on nationalistien kieli-ideologioiden tutkimus yhä keskittynyt Euroopan valtioihin ja Yhdysvaltoihin.⁴ Tämä teos pyrkii osaltaan rikkomaan tätä asetelmaa ja antamaan laajemman kuvan ilmiön monipuolisuudesta nostamalla tarkastelun keskiöön Suomen lisäksi itäisen Euroopan, Afrikan, Lähi-idän ja Aasian.

4 Ks. esim. Almási & Šuparić 2015; Bell 2003; Gambarota, 2011; Lange, Shaefer & Wolf 2010; Mackridge 2009; Milroy & Milroy 2012; Piippo, Vaattovaara & Voutilainen 2016; Rutten 2016.

Nationalismi, nationalistiset kieli-ideologiat ja metodologinen nationalismi

Nationalismi eli kansallisuusaate (tai kansallisaate) on tuttu termi, ja jokaisella on varmasti mielikuva sen sisällöstä. Tämän mielikuvan pukeminen sanoiksi ei kuitenkaan välttämättä ole helppoa. Tilannetta mutkistaa se, että arkikielessä ja tutkimuksessa sanalla on erilainen kaiku. Arkikielessä nationalismi liitetään tavallisesti kansallismielisyyden äärimuotoihin: kansalliskiihkoon, ksenofobiaan, vähemmistöjen oikeuksien rajoittamiseen ja väkivaltaan tai ainakin sen kaipuuseen. Poliittisesti nationalismi liitetään oikeistopuolueisiin, joita kuvaamaan termi 1800-luvun lopun Euroopassa lanseerattiinkin (Hobsbawm 1993, 102).

Tässä teoksessa sanaa nationalismi käytetään alan tutkimuksen käytänteiden mukaisesti neutraalimmassa merkityksessä viittamaan käsitykseen, jonka mukaan ihmiset jakautuvat ja kuuluvat yhteisöön nimeltä kansa tai kansakunta. Poliittinen valta sijaitsee tässä yhteisössä, ja kansakunnan pitäisi pystyä käyttämään tätä valtaa ja samalla ilmentää omaleimaiseksi miellettyä kansallista identiteettiään itsenäisessä kansallisvaltiossa. Nationalismi luonnehtii erottamattomana osana poliittisia tahoja ja liikkeitä, jotka käyttävät valtaa kansallisvaltiossa tai kansallisvaltion puuttuessa pyrkivät tilanteeseen, jossa tämä olisi mahdollista.⁵ Nationalismi on myös historiallinen ilmiö, joka ilmenee eri aikoina ja eri olosuhteissa eri tavoin (Hobsbawm 1993, 9). Tämän teoksen kirjoituksissa korostuu modernistinen näkemys nationalismista, ja kirjoittajat lähestyvät sitä 1700-luvun lopulta lähtien muotoutuneena ilmiönä, vaikka useimpien kansojen ja kielten historia ulotetaankin nationalistisissa kertomuksissa paljon kauemmas historiaan.

Nationalismi ei sanan tässä merkityksessä automaattisesti tarkoita vähemmistöjen oikeuksien polkemista tai väkivaltaa. Tämä potentiaali on nationalismissa olemassa, mutta yhtä lailla nationa-

5 Määritelmistä ja myös niiden vaikeudesta, ks. esim. Anderson 2016, 3–6, Smith 2004, 4–9 ja Breuilly 2011, 479.

lismi voi yhdistää ihmisiä ja esimerkiksi inspiroida kamppailuun siirtomaahallinnon kaltaisia sortajia vastaan. Itsenäistyneistä siirtomaista Euroopan ulkopuolelta löytyy myös esimerkkejä, joissa nationalismi liittyy yksittäistä valtiota suurempaan kokonaisuuteen kuten panafrikkalaisuudessa (ks. Aunio tässä teoksessa) tai arabinationalismissa (ks. Piippo tässä teoksessa). Nationalismi ei myöskään automaattisesti johda tietynlaiseen suhtautumiseen kieleen, kuten tämän kirjan luvut osoittavat. Vaikka yksi kansa, yksi kieli -periaate onkin ohjannut kielipolitiikkaa suuressa osassa Eurooppaa, on se usein kyseenalaistettu Aasiassa ja Afrikassa, kuten ja Aunion Tansaniaa ja Sippolan Filippiinejä käsittelevät kirjoitukset tässä teoksessa osoittavat.

Nationalistisilla kieli-ideoioilla viittaamme joko yksilön tai ryhmän nationalismista kumpuaviin käsityksiin kielestä ja siitä, miten nämä käsitykset ilmenevät käytännössä esimerkiksi kielenkäyttötilanteissa.⁶ Ideologia on samanaikaisesti sekä performatiivista että toteavaa. Se luo ja muokkaa sosiaalista todellisuutta samaan aikaan kuin se näyttäytyy selityksenä sille. (Eagleton, siteerattu Woolard 1998.) Nationalistiset kieli-ideologiat vaikuttavat siksi selittävän kieltä ja kielenkäyttöä kansakunniksi jakautuneiden ihmisyhteisöjen keskuudessa, mutta tosiasiansa ne luovat ja ylläpitävät näitä yhteisöjä ja kieliasetelmia.

Nationalistiset kieli-ideologiat liittyvät läheisesti valtaan. Kuten yllä todettiin, nationalismi on osa kansallisvaltiossa valtaa käyttävien tahojen toimintaa. Tämän myötä nationalistiset kieli-ideologiat usein saavat virallisen hyväksynnän ja muokkaavat valtion kieleen liittyviä instituutioita kuten kielilainsäädäntöä ja koululaitosta. Kansalaiset ovat tavallisesti tekemisissä ainakin joidenkin näistä tahoista kanssa. Esimerkiksi koululaitos on keskeisessä roolissa nationalististen kieli-ideologioiden välittämisessä ja opettamisessa kansalaisille. Tietyissä yhteisöissä vallitseva ideologia muuttuu tavallisesti luonnolliseksi tavaksi ajatella, jolloin sitä ei kyseenalais-

6 Kieli-ideoioista, ks. esim. Woolard 1998, Silverstein 1979 & 1998, Kroskrity 2000, Irvine & Gal 2000 ja suomeksi Mäntynen, Halonen, Pietikäinen & Solin 2012.

teta (Woolard 1998, 9). Tästä johtuu nationalismista kumpuavien kieli-ideologioiden luonnollisuudentuntu (ks. Ennser-Kananen ym. tässä teoksessa). Kuten Anderson (2016, 5) toteaa, nationalismi on paradoksaalisesti sekä yleismaailmallista (maailma koostuu kansallisvaltioista) että partikulaarista (jokainen kansa mieltää itsensä ainutlaatuiseksi). Tästä syystä nationalistiset kieli-ideologiat ovat vallitsevan ideologian asemassa kahdella tasolla, sekä ympäri maailmaa jaettuina käsityksinä kielestä että rajatusti kutakin kansallista kieltä koskevinä käsityksinä.

Nationalistiset kieli-ideologiat saattavat myös ohjata tutkimusta metodologisena nationalismina, kun tutkimuskohteena on aika ennen nationalismia.⁷ Toinen Andersonin (2016, 5) mainitsema nationalismin paradoksi nationalismin moderniutta korostavien tutkijoiden näkökulmasta on, että vaikka nationalismi on ilmiönä suhteellisen nuori, katsoo jokainen kansakunta historiansa ulottuvan muinaisuuteen saakka. Viimeisen kahdensadan vuoden aikana muodostuneet käsitykset kansasta ja jopa nykyisten kansallisvaltioiden rajoista heijastetaan myös menneisyyteen. Intialaisten ja nepalilaisten on siksi mahdollista kiistellä siitä, oliko 2500 vuotta sitten nykyisen rajan kummallakin puolella elänyt Buddha nepalilainen vai intialainen, vaikka poliittisina yksikköinä nämä kaksi valtiota ovat rajoineen muotoutuneet vasta modernilla ajalla.⁸

Buddhan kansalaisuudesta kiistelevät lähinnä patrioottiset nepalilaiset ja intialaiset sanomalehtien sivuilla ja sosiaalisessa mediassa. Metodologiseksi nationalismiksi asetelma muuttuu siinä vaiheessa, kun tutkijat alkavat tulkita menneisyyttä nykyhetken kategorioilla. Toisinaan tämä on tarkoitushakuista kansakunnan historian rakentamista. Toisinaan kysymys on taas nykyisten vakiintuneiden termien ja kategorioiden käyttämisestä ilman, että pysähdytään miettimään, viittasivatko ne menneisyydessä samoihin ilmiöihin, mikäli näitä kategorioita ja termejä edes oli olemassa.

7 Ks. Kia 2020, 7.

8 Ks. esim. Nepal, India in War of Words over Buddha's Origin 2020.

Metodologinen nationalismi näkyy myös kielestä ja kielen historiasta puhuttaessa. Kuten Autere tässä teoksessa kirjoittaa, 1800-luvulle saakka Balkanilta Bengaliin kirjakielenä käytössä ollut persia hahmotetaan nykyisin lähes poikkeuksetta Iranin kielenä. Vaikka 1600-luvulla persiankielisen kirjallisuuden keskus sijaitsi moguliperiumin keskuksissa Intian niemimaalla, tämä vaihe jätetään persian kieltä ja kirjallisuutta käsittelevässä tutkimuksessa usein huomiotta tai ohitetaan valitettavana välivaiheena ennen kuin persia palasi oikeaan kotimaahansa Iraniin.⁹

Tässä teoksessa pyrimme välttämään metodologisen nationalismin sudenkuopat ja olemaan heijastamatta nationalismin luomia merkityksiä sellaisten ihmisten kokemusmaailmaan, johon ne eivät kuulu sen enempää menneisyydessä kuin nykyhetkessäkään. Pyrimme myös kielten historiasta kirjoittaessamme välttämään suoraviivaisia, nykyisten kansallisten kielten syntyyn siististi johtavia kertomuksia, jotka harvoin tekevät oikeutta sille monimutkaiselle ja -muotoiselle todellisuudelle, jossa kielet ovat kehittyneet. Ideologisesti muotoilluista kertomuksista ei yleensä myöskään tule esiin se, kuinka voimakkaasti nationalismi on kieltä muokannut.

Kieli osana nationalismin kehittymistä

Nationalismin historia on tutkimuksessa usein kuvattu lineaarisena kehityskulkuna, jossa uudempi tapa mieltää kansakunta ja järjestää sen asiat jättää aikaisemman varjoonsa. 1990-luvulla, kylmän sodan jälkeisessä maailmassa näytti jopa siltä, että nationalismin merkitys olisi ollut katoamassa. Esimerkiksi Eric Hobsbawm (1993, 162–192) esitti, että nationalismin merkitys historiaa muokkaavana voimana oli hiipumassa. Vielä vuonna 2012 persiasta ja kirjoitetun kielen historiasta kirjoittaessaan Brian Spooner ja William L. Hanaway (2012, 36) ennustivat nationalismin loppua kirjoitetun kielen merkityksen

9 Tuoreena esimerkkinä metodologisesta nationalismista persian kielen ja persiankielisen kirjallisuuden kohdalla, ks. Dabashi 2012.